

TÜRKİYE’DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ BİLGİ DÜZEYİ VE BES’E KATILIMDA DEVLET KATKISININ ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ahu COŞKUN ÖZER

Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, ahu.coskun@marmara.edu.tr

Hayrünisa GÜREL

Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, hgezginci@marmara.edu.tr

Özet

Bireysel emeklilik sistemi dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sosyal güvenlik sistemlerinde ortaya çıkabilecek olumsuzlukların giderilmesinde önemli bir işleve sahiptir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere refah düzeylerindeki artışla birlikte insan ömrünün uzaması, yaşlı nüfusundaki artış ile birlikte sosyal güvenlik sisteminde ortaya çıkabilecek muhtemel olumsuzlukların telafisi için özel bireysel emeklilik sistemleri önem kazanmıştır. Bu sistem bazı ülkelerde zorunlu bazı ülkelerde ise gönüllük esasına bağlı olarak işlemektedir.

Ülkemizde bireysel emeklilik sistemi 2001 yılında başlamıştır. İlk yıllarda BES’e katılımların az olduğu görülmekle birlikte 1 Ocak 2013 itibarıyla devletin katılımcılara yüzde 25 oranında katkıda bulunması BES’e katılımları olumlu yönde etkilediği açıktır. Ancak BES’in yaygınlık ve bilinirlik düzeyinin düşük olduğu belirlenmiş ve bilinirlik düzeyinin artması ile birlikte katılımların daha da artacağı anlaşılmıştır. Bu çalışmada ülkemizdeki BES sistemi değerlendirilerek devlet katkısının başlaması ile birlikte katılımlardaki artış oranları ele alınmış ve devlet desteklerinin BES’in gelişiminde etkili olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun için Bireysel Emeklilik Gözetim Merkezi Verileri incelenmiştir. Ayrıca çalışma kapsamında BES’in bilinirlik düzeyi de belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bireysel emeklilik sistemi, BES’e devlet desteği, BES bilgi düzeyi

LEVEL OF KNOWLEDGE ON INDIVIDUAL PRIVATE PENSION SYSTEM IN TURKEY AND THE EFFECT OF GOVERNMENT SUPPORT IN PARTICIPATION TO PENSION SYSTEM

Abstract

The private pension system has important function to overcome problems that may arise in the social security system in developed and developing countries. Private pension systems have gained importance to compensate possible negativeness in social security system in both developed and developing countries, with an increase in the level of welfare and prolongation of human life, increase in the elderly population. This system depends on mandatory in some countries and voluntary basis in some countries.

The private pension system (PPS) has been started in 2001 in our country. While the contribution to PPS was less in the first years, it is clear that state 25 percent contribution to PPS which has been started after 1 January 2013, has positively affected the participation of PPS. However, research shows that awareness and attendance of PPS are low level in Turkey and increase of awareness will have a positive effect on participation to PPS. In this study, we evaluated BES system in our country, and rate of increase in attendance to PPS with the start of state contribution. It is determined that whether state contribution to PPS has effective for the development of PPS. For this, pension monitoring center statistics were examined. In addition to this, the study also attempted to determine the level of awareness of the PPS

Key Words: Individual pension system, state support, level of BES knowledge

Giriş

Bireysel emeklilik sistemi dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sosyal güvenlik sistemlerinde ortaya çıkabilecek olumsuzlukların giderilmesine önemli bir işleve sahiptir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde refah düzeylerindeki artışla birlikte insan ömrünün uzaması, yaşlı nüfusundaki artış ile birlikte sosyal güvenlik sisteminde ortaya çıkabilecek muhtemel olumsuzlukların telafisi için özel bireysel emeklilik sistemleri önem kazanmıştır. Bu sistem bazı ülkelerde zorunlu bazı ülkelerde ise gönüllük esasına bağlı olarak işlemektedir.

ABD, İngiltere'den Hong Kong, Macaristan'a kadar birçok ülkede bireysel emeklilik sistemi uygulanıyor. Bireysel emeklilik fonlarının yönettiği varlıkların toplamı 2001 yılında 16 trilyon dolar iken 2011 yılı itibarıyla 30 trilyon doları geçmiştir.(Hakan ÖZYILDIZ,2012) Özel emeklilik fonlarının kuruluşları tarihsel açıdan incelendiğinde ise ABD ve Kanada'da 19. Yüzyılda kurulmaya başladıkları görülmektedir.

1875-1929 döneminde ABD ve Kanada'da 421 özel emeklilik programı kurulmuş durumdadır. İngiltere'de ilk özel emeklilik fonu, esnaf ve zanaatkarlar için 1375 yılında Londra'da oluşturulan "Of St. James at Garlekhithe of London" olarak bilinmektedir(Derelioğlu, 2000: 18). ABD'de ilk özel emeklilik sistemi 1875 yılında Amerikan Demiryolu Şirketi (The American Express Company) tarafından kurulmuştur. Özel emeklilik sistemi için asıl ivmenin başladığı dönem, büyük ekonomik sıkıntıların birikimleri erittiği, güvensizlik ve gelecek kaygısının arttığı 1929 Büyük Bunalım sonrasıdır(Şen ve Tekin, 2000: 29). Uygulamanın Avrupa'da yaygınlık kazanması 1940'lı yıllarda olmuştur. ABD'de sistemin çok geç başlamış olmasından dolayı kökleşmiş emeklilik fonları bilhassa büyük işletmelerde varlıklarını sürdürmüşlerdir (İlhan, 2002: 84, Aktaran:Yusuf Bayraktutan,Mustafa Şahin,2007).

Şili'nin emeklilik sistemi incelendiğinde ise 1980 yılında Şili'de askeri hükümet emeklilik sigortası uygulamalarını kökten değiştiren bir adım atmıştır. Bu köklü değişiklik neo-liberal politikacı ve bürokratların tasarladığı, bütçe açıklarını azaltıcı ve tüm alanlarda özel sektör uygulamalarını arttırıcı bir amaç taşıyan politikaların ürünüdür. Aynı zamanda yerleşik sosyal devlet ve sosyal güvenlik uygulamalarını ve ilkelerini ortadan kaldıran bir girişimdi. 1990'ın ortalarına gelinceye kadar dünyanın pek ilgisini çekmeyen bu yeni sistem başta da belirttiğimiz gibi artık oldukça "popüler" bir konu haline gelmiştir. Benzer uygulamalar özellikle Latin Amerika ülkelerinde uygulanmaya başlanmıştır. Şili'de uygulanan emeklilik sistemi bütünüyle özel sigorta fonu işleticilerine bırakılmış ve devletin asgari bazı garantiler sağladığı bir sistem görüntüsü çizmektedir(Recep Kapar).

Şili'de bireysel ve özel emeklilik sigortasının temel uygulayıcıları olarak, çalışanların primlerini yatırdıkları ve yatırılan bu primleri değerlendiren özel şirketler (AFP Administrados de Fondos de Pensiones) kurulmuştur. AFP'lerin kuruluşu devlet tarafından oluşturulan, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na

bağlı, fakat özerk olan SAFP tarafından verilen izinle yapılmaktadır(Egenekon, s.88-89; Sözer,s.9, Aktaran:Recep Kapar)

AFP’lerin birçok görevi vardır. Bunlar yasalarla belirlenmiş görevlerdir. Bu görevler özetle; primleri toplamak, fon yönetimi hizmeti vermek, emekli aylıklarını ödemek, kayıtları tutmak, maluliyet ve ölüm risklerine karşı grup sigortası yapmak, üyesi olan çalışanlara 4 ayda bir yazılı bilgi vermek, yatırımlar ve giderler konusunda devlete düzenli bilgi vermek, üyelerin ve denetçilerin soru ve isteklerini yanıtlamak biçiminde sıralanabilir(Egenekon;ss.88-89,Aktaran:Recep Kapar)

Şili modelinde çalışanların ücretlerinin % 10’u emeklilik primi olarak kesilmektedir. İsteyenler % 20’ye kadar bu oranı artırabilmektedir. İşverenden hiçbir kesinti olmamakta, devletten de herhangi bir katkı verilmemektedir. Bu sistemin yaşama geçirilmesi için emeklilik ile sağlık sigortası sistemi birbirinden ayrılmıştır (Müjdat Şakar).

Şili, Uruguay, Bolivya ve Meksika gibi ülkelerde bireysel emeklilik sisteminin zorunlu olduğu görülmektedir. Türkiye’nin de içinde bulunduğu OECD ülkelerinde bireysel emeklilik sistemi mevcut sosyal güvenlik sistemlerinin tamamlayıcısı nitelikte ve katılımın gönüllülük esasına göre yapıldığı görülmektedir.

ABD’de emeklilik sistemi ise kamu sosyal emeklilik sistemi ve özel emeklilik sisteminden oluşmaktadır. Kamu sosyal emeklilik sistemi, rezerv fon destekli dağıtım esasına göre işlemektedir ve devlet tarafından yönetilmektedir. Ayrıca ABD’de belirli fayda ve belirli katkı planı olmak üzere iki temel tipte işveren destekli program bulunmaktadır. Belirli fayda esaslı (aylık vb.) program düzenlenmesi ile programda belirlenmiş formüle göre hesaplanan fayda, emeklilikteki yıllık ödeme için şart koşulmaktadır. Belirli katkı esaslı program ile de her bir katılımcı için bireysel hesap tesis edilmekte, emeklilikteki fayda hesaptaki varlıkların değeri ile hesaplanmaktadır.(Can Tuncay, 1994).

İngiltere’de ise özel sigortaları teşvik amacıyla katılımcılara vergisel avantajlar sağlayan mesleki emeklilik planları geliştirilmiştir. Mesleki emeklilik işverenler tarafından çalışanlarına teklif edilen bir plan olup, bu plana katılanlara gelire dayalı bir ödeme yapılmaktadır.(Selma EKİNCİ,2002,ss.35-37)

Avustralya’da ise emeklilik sistemi üç ayaktan oluşmaktadır bunlar kamu emeklilik sistemi zorunlu özel emeklilik sistemi ve isteğe bağlı özel emeklilik sistemidir. Özel emeklilik sisteminde işverenlerin kendileri tarafından kurulan kapalı emeklilik fonlarına katkıda bulunmaları zorunludur.(Egenekon,ss.127-128) Almanya’da ise şirket emeklilik planları ve özel emeklilik sigortası gönüllüdür.

Türkiye’de 1999 yılında 4447 sayılı kanun ile sosyal güvenlik sistemimize önemli düzenlemeler getirilmiştir. Türk sosyal güvenlik mevzuatında yapılan bu değişikliklerle emeklilik yaşı, prime esas kazanç gibi hususlarda değişiklikler yoluyla sosyal güvenlik sistemimizde düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır. (Yusuf Bayraktutan,Mustafa Şahin,s.102).

Türkiye'ye bireysel emeklilik sisteminin getirilmesindeki en önemli neden Sosyal Güvenlik Kurumumuzun etkin işlememesidir. Daha önceki dönemlerde emeklilik yaşının erken olması ve aktif çalışabilecek kişilerin devletten emekli maaşı alması, ayrıca geçmiş yıllarda SSK ve Bağkur'da sık sık prim aflarının gündeme gelmesi gibi sebepler sosyal güvenlik sisteminde büyük gelir kayıplarına neden olmuştur. Bunların yanı sıra toplanan primlerin etkin değerlendirilmemesi de bu sisteminin bütçedeki büyük kara delik haline gelmesini kolaylaştırmıştır. Sistemde ilk yıllarda biriken fonlar nedeniyle 1990'lı yıllara kadar aktüeryal dengesizlik açığa çıkmamıştır. Biriken fonların iyi değerlendirilememesi ve erimesiyle birlikte sosyal güvenlik açıkları makro ekonomik dengeleri sarsıcı boyutlara ulaşmıştır (Acartürk, Bayri,2006:11-14, Aktaran:Yeşim Can,2010).

1990'ların sonlarına doğru sosyal güvenlik reform çalışmalarının başlamasıyla birlikte 1999 yılında tamamlayıcı nitelik taşıyan Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu çıkarılmıştır. Kanun Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından 28 Mart 2001 tarihinde kabul edilmiş, 7 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 27 Ekim 2003 tarihinde ilk emeklilik planlarının onaylanmasıyla da bireysel emeklilik sistemi fiilen başlamıştır (EGM,2004:21) (Aktaran:Yeşim Can,2010).

Ülkemizde 2003 yılında yürürlüğe giren Bireysel Emeklilik Sistemi, sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak gönüllü katılım esasına dayanan bir fonlama sistemidir. Sistemin mikro amacı, kişileri tasarrufa yönlendirerek bu tasarrufların emeklilik dönemlerinde ek gelir olarak kullanabilmelerini sağlamak, makro amacı ise ülke ekonomisine kaynak yaratmaktır. Sistemde toplanan tasarruflar, emeklilik yatırım fonlarına aktarılıp para ve sermaye piyasalarında işleme konulmaktadır. Küçük ve dağınık tasarrufların yastık altından çıkarılıp piyasada uzman portföy yöneticileri tarafından değerlendirilmesi, finansal piyasaların gelişmesine ve derinleşmesine yardımcı olmakta, hatta finansal yeniliklerin meydana gelmesi ve piyasaların modernizasyonu için de önemli bir kaynak teşkil etmektedir (Yeşim Can,2010).

Yöntem

Araştırma kapsamında Emeklilik Gözetim Merkezi istatistikleri yıllar itibariyle incelenerek değerlendirme yapılmıştır. Böylece BES'e yüzde 25 devlet desteğinin sisteme katılıma etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca araştırma kapsamında BES'e ilişkin bilgi düzeyini belirlemek amacıyla da anket araştırması gerçekleştirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklem grubunu ülkemizdeki BES katılımcıları ve üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. BES'e ilişkin bilgi düzeyinin belirlenmesi amacıyla Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO'da öğrenim gören öğrenciler arasında bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak anket uygulanmıştır. Anket araştırmasına Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO’da öğrenim gören 126 öğrenci katılmıştır.

Bulgular

Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminde Temel Göstergelerin Analizi

Ülkemizde bireysel emeklilik sistemine katılan 21 Şubat 2014 itibariyle 4 milyon 278 bin 414 kişi bulunmaktadır. Katılımcı sayıları sistemin ilk iki yılı olan Aralık 2003’te 15 bin 283’ken katılımcı sayısı yıllar itibariyle artış göstermiştir. Katılımcı sayısındaki en büyük artış oranı BES’de devlet katkısının uygulanmaya başlandığı yıl olan 2013 yılında gerçekleşmiştir. 2013 yılında 2012 yılına kıyaslandığında devlet katkısının uygulanmaya başlaması ile birlikte yaklaşık 1 milyon kişi daha bir yıl içinde sisteme katılmıştır(EGM).

Tablo 1: Yıllara Göre BES’e Katılım İstatistikleri

YILLAR	BES KATILIMCI SAYISI
31.12.2005	672.969
31.12.2006	1.073.650
31.12.2007	1.457.704
31.12.2008	1.745.354
31.12.2009	1.987.940
31.12.2010	2.281.478
31.12.2011	2.641.843
31.12.2012	3.128.130
27.12.2013	4.126.956
21.02.2014	4.302.115

Kaynak:Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM) Verileri, Sektör Toplamları 31.12.2003-21.02.2014,http://web2.egm.org.tr/webegm2/chart/besgosterge/wg_sirketview_t

ablolu.asp?raportar1=31.12.2003&raportar2=21.02.2014&sirketlist=100&raportip=10&yayin=W, (Erişim Tarihi:02.03.2014)

Katılımcıların fon tutarları değerlendirildiğinde Şubat 2014 itibarıyla yaklaşık 25 milyar 689 milyon TL, devlet katkısının ise yaklaşık 1 milyar 286 milyon TL olmuştur. Devlet katkısının başlaması ile birlikte katılımcı sayısının artışına paralel olarak fon tutarında da belirgin bir artış yaşanmıştır. 2012 yılında katılımcıların fon tutarı yaklaşık 20 milyar 346 milyon TL iken bu rakam devlet katkısının başladığı 2013 yılı sonunda 24 milyar 845 milyon 230 bin TL'ye ulaşmıştır. Devlet katkısı ile birlikte katılımcıların fon tutarında 4 buçuk milyar TL'lik bir artış olmuştur.

2014 yılı verilerine göre katılımcıların büyük çoğunluğunu 25-44 yaş aralığı oluştururken, yüzde 34,65'inin 25-34 yaş aralığında, yüzde 33,85'inin ise 35-44 yaş aralığında olduğu görülmektedir. 45-55 yaş aralığındaki katılımcıların oranı ise yüzde 19,84'tür. 56 yaş üzeri (yüzde 5,26) ve 25 yaş altı (yüzde 6,40) katılımcıların oranı ise oldukça düşük düzeydedir.

İller bazında bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğunun ise üç büyük ilde olduğu görülmektedir. Katılımcılar açısından yüzde 30,4 ile ilk sırada İstanbul, ikinci sırada yüzde 9,4'ü Ankara, üçüncü sırada ise yüzde 7,6 ile İzmir yer almaktadır. Bu illeri ise sırasıyla Antalya, Bursa, Adana izlemektedir.

BES Bilgi Düzeyi Üzerine Anket Araştırması

Devlet desteğinin BES'e katılımları olumlu etkisinin olduğu görülmekle birlikte araştırma kapsamında BES'e ilişkin bilgi düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda üniversitede eğitim alan 126 öğrenciye anket araştırması uygulanmıştır. Anket araştırması incelendiğinde BES'in üniversite öğrencileri arasındaki bilinirlik düzeyinin oldukça düşük düzeylerde olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin yüzde 97'si (123 kişi) 18-25 yaş aralığında, 2 kişi 25-35 yaş aralığında, 1 kişi ise 35-45 yaş aralığındadır. Katılımcıların tümü Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulunda öğrenim gören üniversite öğrencileridir.

'Bireysel emeklilik sistemini nereden öğrendiniz?' sorusuna katılımcıların yüzde 37'si BES'i iletişim araçlarıyla öğrendiğini, yüzde 10'u bireysel emeklilik kurumlarından, yüzde 23'ü yakın çevresinden öğrendiğini belirtmiştir. Araştırmaya katılanların yüzde 26'sı ise diğer kaynaklardan öğrendiğini bu kaynaklar arasında ise daha çok üniversiteden öğrendiğini belirtmiştir. 'BES'le ilgili yeterli bilgiye sahip misiniz?' sorusuna ise katılımcıların yalnızca yüzde 36'sı evet yanıtını vermiş, yüzde 55'i BES ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadığını ifade etmiş, geri kalanı ise bu soruya yanıt vermemiştir.

Katılımcılar arasında BES'i olanların oranı yalnızca yüzde 3'tür. Sadece 4 kişi BES'inin olduğunu belirtmiştir. Ekonomik anlamda destekleyemediği için BES'i olmadığını belirtenlerin oranı ise yüzde 45'tir. BES yaptırmama nedenlerinin ekonomik olmadığını belirtenlerin oranı ise yüzde 42'dir.

Araştırma kapsamında öğrencilere ‘Sizce BES gerekli midir?’ sorusu yöneltilmiştir. BES’in gerekli olduğunu düşünenlerin oranı yüzde 61 (78 kişi evet yanıtını vermiştir), gerekli olmadığını düşünenlerin oranı ise yüzde 36’dır.

Genel olarak değerlendirildiğinde BES’e ilişkin bilgi düzeylerinin oldukça yetersiz olduğu, ayrıca BES’e üniversite öğrencileri arasındaki katılımın çok az olduğu görülmüştür. Katılımların az olmasında ekonomik durum önemli bir faktördür. Katılımcıların büyük çoğunluğu özel emeklilik firmalarında yapılan bireysel emeklilik sisteminin gerekli olduğunu düşünmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Bireysel emeklilik sistemi dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sosyal güvenlik sistemlerinde ortaya çıkabilecek olumsuzlukların giderilmesine önemli bir işleve sahiptir. Dünyada ABD, İngiltere, Hong Kong, Macaristan gibi çok sayıda ülkede bireysel emeklilik sistemi uygulanmaktadır.

Bireysel emeklilik sistemi tarihsel gelişimi açısından incelendiğinde ise ilk olarak ABD’de ve Kanada’da 19. yüzyılda özel emeklilik programlarının kurulduğu görülmektedir. Ülkemizde ise özel bireysel emeklilik sistemi 7 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 27 Ekim 2003 tarihinde ilk emeklilik planlarının onaylanmasıyla da bireysel emeklilik sistemi fiilen başlamıştır. Sisteme katılımları teşvik amacıyla da devlet katkısı 2013 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Devlet katkısının sisteme katılımları olumlu etkilediği görülmektedir. BES’te katılımcı sayısındaki en büyük artış oranı devlet katkısının uygulanmaya başlandığı yıl olan 2013 yılında gerçekleşmiştir. 2013 yılında 2012 yılına kıyaslandığında devlet katkısının uygulanmaya başlaması ile birlikte yaklaşık 1 milyon kişi daha bir yıl içinde sisteme katılmıştır.

Devlet desteğinin sisteme katılımı olumlu etkisinin yanı sıra BES’te bilinirlik düzeylerinin yeterli olmadığı, BES’in bilinirliği arttıkça katılımlarda da artış olacağı görülmektedir. Araştırma sonucunda BES’e ilişkin bilgi düzeylerinin oldukça yetersiz olduğu, ayrıca BES’e üniversite öğrencileri arasındaki katılımın çok az olduğu görülmüştür. Katılımların az olmasında ekonomik durum önemli bir faktördür. Katılımcıların büyük çoğunluğu özel emeklilik firmalarınca yapılan bireysel emeklilik sisteminin gerekli olduğunu düşünmektedir. Gerek devlet desteği uygulamasının artırılması gerekse de BES’in bilinirliğinin sağlanması ile sisteme katılanların sayısında artışların devam edeceği görülmektedir.

Kaynakça

Deniz DERELİOĞLU;(2000),*Türkiye’de Özel Emeklilik Fonu Uygulamaları*, TÜGİAD, İstanbul.

Çağatay ERGENEKON (2001),*Emekliliğin Finansmanı*, Emin Matbaacılık, İstanbul.

Yusuf BAYRAKTUTAN, Mustafa Şahin;(2007) Bireysel Emeklilik Sektörünün Gelişimi ve Bilgi Bilişim Teknolojilerinin Kullanımı, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Cilt II,Sayı II, Güz,ss.96-109.

Can TUNCAY;(1994),*Sosyal Sigortalar Hukuku Dersleri*, 6. Basım, Beta Basım, İstanbul.

Selma EKİNCİ;(2002), *Özel Emeklilik Fonlarının Sermaye Piyasası Üzerindeki Rolü*,Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

Ali SÖZER,(1998),“Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Şili Örneği,Açısından Değerlendirilmesi”, Sosyal Politika Tartışmaları III, İzmir.

Çağatay ERGENEKON;(1998), *Özel Emeklilik Fonları*, İ.M.K.B. Yayınları, İstanbul, 1998.

Ertuğrul ACARTÜRK, Osman BAYRİ; (2006)‘Türkiye’de Sosyal Güvenlik Adaleti: Finansal Bir Analiz’,

Süleyman Demirel Üniversitesi 22. Maliye Sempozyumu, Isparta.

Recep KAPAR, *Şili Sosyal Güvenlik Sisteminde Sağlık ve Emeklilik Sigortalarında Yaşanan Değişimler*,<http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt1.say%C4%B11/1.1%20kapar.pdf>, (Erişim Tarihi:04.03.2014)

Müjdat ŞAKAR, *Sosyal Sigortalar mı Bireysel Emeklilik Sistemi Mi?*,Yaklaşım Dergisi, <http://msakar.wordpress.com/2011/02/19/sosyal-sigortalar-mi-bireysel-emeklilik-sistemi-mi/>, Haziran 2008 (Erişim Tarihi:04.03.2014).

Yeşim CAN, *Bireysel Emekliliğin Türkiye’deki Durumu ve Gelişimi*, Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 2010, http://www.sobiad.org/ejournals/dergi_EBD/arsiv/2010_2/17yesim_can.pdf, (Erişim Tarihi:04.03.2014)

Hakan ÖZYILDIZ, *Bireysel Emeklilik Sisteminin Önemi*, http://www.hakan.hozyildiz.com/makale/?id=686#UyMWxPI_t2F, (Erişim Tarihi:17.03.2012)